

ТРАДИЦИИ И НОВОСТИ В ДИАГНОСТИЦИРАНЕТО НА ОБУЧЕНИЕТО ПО КОНСТРУИРАНЕ

Пагка Гайгова

Първи опити за определяне степента на развитие на способностите на човека са известни от пр. н. е. през 2357 г.; 2200 г.; 1559 г. в древните общества на Китай, Египет, Гърция, Рим, Атина и Спарта.

Педагогическата диагностика се оформя като направление от научната област на диагностиката през 50-те години на XIX в. В теоретически и практически аспект тя е наука “за създаване и използване на диагностични методи и средства за оптимизиране на педагогическия процес” (5, 6).

Взаимната детерминираност с всички направления на педагогиката и психологията, философията и социологията, математиката и статистиката и др. и с всички частни дидактики допринася за развитието ѝ като наука с голямо практическо значение.

Сериозен тласък в научните си постижения постига след 50-те години на XIX в. и до 50-те години на XX в. Той е повлиян от необходимостта за изучаване на индивидуалните способности и различия между хората, съществени за развитието на новите социални и икономически отношения.

Първи опити за създаване на обосновани научни системи за проверка и оценка на способностите на личността и за уточняване на процедурата на този процес, прави Х. Ман през 1845 г. като разработва теоретичните основи на сравнителната педагогика и въвежда първите писмени тестове.

По-късно, през 1864 г. Д. Фишер, 1866 г. Уайд създават методи за оценка. В 1879 г. Вунд в Лайпциг и Галтон в Лондон през 1884 г. основават лаборатории за педагогически експерименти.

Сериозни постижения в областта постига Рик през 1894 г., който създава първия тест по писане, в 1910 г. Торндайк изгражда първата скала за измерване на ръкописа, а през 1908 г. Стоун разработва първия стандартизиран тест по смятане.

В началото на XX в. Лайн и Мойман въвеждат в експерименталната педагогика – теста, наблюдениято и статистиката, като методи за изследване, а Бине и сътрудникът му Симон създават тест за интелигентност (6, 7–16).

Тези забележителни постижения на педагогическата диагностика съдействат за възникването на нови

идеи в образованието, които задълго време напред определят развитието му в САЩ, Западна Европа и Русия. На тях се основават успехите на педагогическата диагностика през 60–80-те години на XX в. в разработването на теорията за тестовете, теорията на измерванията и въвеждането на ясни и точни понятия и термини. Масово се разкриват научно-изследователски институти и лаборатории за педагогически експерименти и диагностика. Те се обосновават с множество разработки и публикации.

У нас педагогическата диагностика бързо се развива след 50-те години на XX в.

Първи са дидактическите изследвания през 1944 г. на Д. Кацаров, предназначени за студенти-педагози.

Особено големи са заслугите на Г. Пиръв за педагогическата диагностика, изведени на основата на изследванията му в областта на психодиагностиката. Разглеждайки втората като наука за проучване на “състоянието и развитието на психичните процеси и качества на личността” (11, 74), той счита, че чрез първата (дидактическата) се “проявяват и проследяват усилията и постиженията на ученика и неговата учебна дейност, които се измерват в процеса на обучението” (11, 119).

Г. Пиръв адаптира теста на Симон – Бине за интелигентността за диагностициране на умственото развитие на личността (11).

През 60–70-те години на XX в. развитието на педагогическата диагностика у нас се повлиява от постиженията на руските психолози и педагози: К. Гуревич, Л. Венгер, А. Запорожец, В. Холмовской, А. Леонтиев, Д. Елконин, Н. Венгер, В. Беспалько, З. Колмыковой, Н. Поддяков и др.

Научни звена, като: НИИО “Т. Самодумов”, ЦИУУРК “В. Благоева”, НИЛ по ПД към СУ ”Климент Охридски” постигат значителна резултати в извеждането на нови, актуални критерии за оценка и измервания на способностите на личността в учебната дейност. Излизат много публикации с диагностични изследвания, които по-късно през 80–90-те години се ползват като информация за състоянието, проблемите, противоречията и перспективите на педагогическата диагностика и за идейното и концептуално развитие на образованието.

За съвременното ѝ състояние през 80–90-те години значителен е приноса на Г. Бижков. След задълбочени проучвания на чуждестранен опит и собствени изследвания той разработва теоретичните основи на педагогическата диагностика (1976, 1983, 1984, 1986, 1988, 1996, 1999) и теорията и методиката на дидактическите тестове (1992). В тях научно, задълбочено и всеобхватно се изяснява методологията на педагогическите изследвания и се конкретизира приложението на диагностичния ин-

струментарииум за оптимизиране на педагогическия процес в различните степени на образователната система

В сътрудничество с научни екипи изяснява проблематиката за “Диагностика на развитието на учениците в учебно-възпитателния процес на ЕСПУ” и “Комплексна методика за диагностика на училищната зрелост на 5–6-годишните деца, преди постъпването им в училище” (4; 58, 197).

С втората се отговаря на необходимостта от текущо проследяване и определяне равнището на достигнатото цялостно развитие на децата в предучилищна възраст.

Обогатяването на методически идеи за диагностика на развитието на детето в предучилищна възраст, преди постъпване в училище нов, съществен момент през 80–90-те години в дейността на педагога в детската градина. Неговото системно усъвършенстване изяснява начините, уточнява търсенията и верния път за стимулиране на способностите на детето в своеобразните дейности за изява.

Известни български учени с принос за изясняване на диагностицирането в областта на предучилищното възпитание са: Г. Бижков, Ст. Жекова, Д. Батоева, Н. Витанова, Ф. Даскалова, Й. Факирска, М. Баева, Т. Делчева и др.

Независимо от областите, в които са насочени техните интереси, направените от тях проучвания, изследвания и приноси те обогатяват

традициите и създават нови идеи за диагностицирането в предучилищна възраст, респ. в диагностицирането на степента на усвояване на уменията за конструиране.

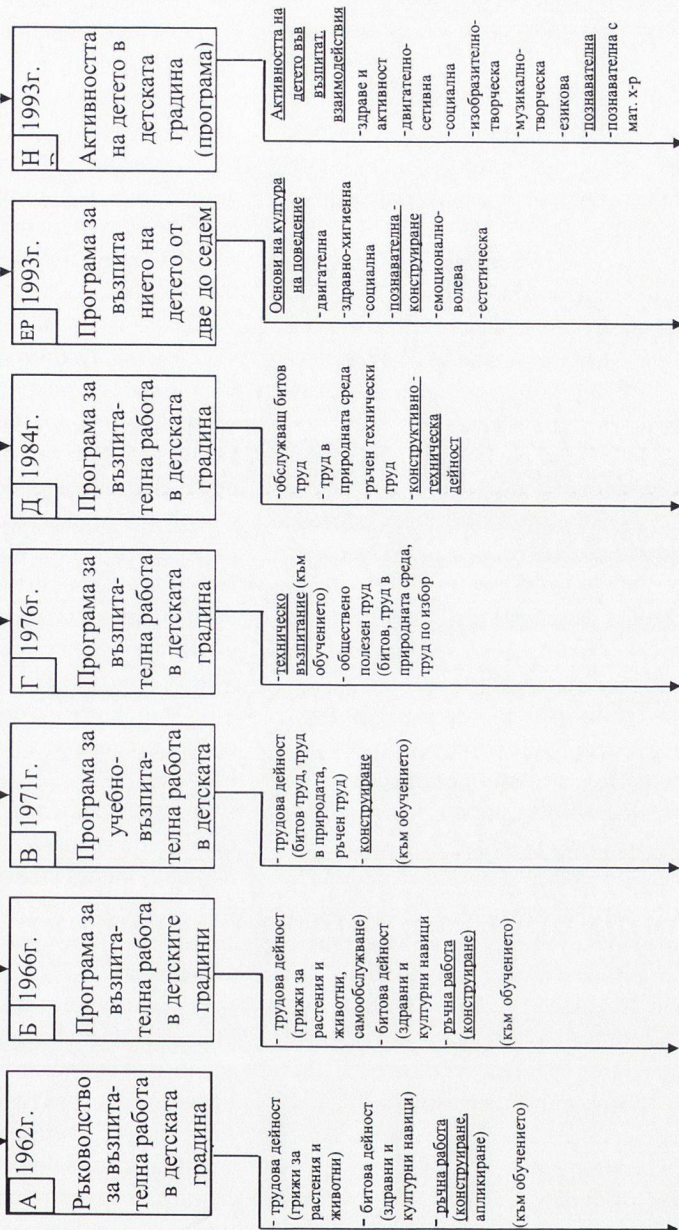
През периода 1962 – 1971/76 г. в педагогическата практика в детските градини у нас функционират програми – А, Б, В (Вж. схема 1, стр. 50). В тях не се предвижда диагностична дейност.

По това време е установена практиката в началото и в края на учебната година да се изготвя общ констативен анализ. Той отразява моментните резултати на групата и по-малко резултатите на отделното дете. В него липсва прогностична насоченост. Формира се предимно по впечатления и наблюдения на учителския екип, а не чрез диагностични методи и средства. Практикувана по този начин диагностичната дейност в детската градина е епизодична и имитираща. Резултатите ѝ нямат научни стойности и са без особен принос за педагогическия процес, защото са насочени предимно към резултатите от обучението, а не към цялостното психо-физическо и морфо-функционално развитие на детето.

Посочените слабости се дължат на все още неосъзнатата по това време потребност от системна и научна диагностика на детското развитие в предучилищна възраст, но те подготвят основите за бъдещото ѝ развитие.

Програмно-методическа документация по предучилищно възпитание,
регламентираща развитието на конструктивно-техническата дейност

1962 - 1993

В програмите от 1976 г. до днес (Г, Д, ЕР, НВ) идеите за диагностика на детското развитие постепенно са все по-точно и научно обосновани и развити по начин съответстващ на своеобразния характер на обучението в детската градина. (вж. Схема 2, стр. 52)

В областта на конструирането, като познавателна и практическа дейност, те имат специфична насоченост. Това дава основание да се проследи:

1. Предлагат ли се диагностични процедури и какви?

2. Какво измерват диагностичните процедури?

3. Представяват ли система диагностичните процедури?

4. Диагностицирането, съдейства ли за усъвършенстване на педагогическия процес, а чрез него и за развитието на децата?

За първи път в програма – Г, (12, 298) е разработен и предложен раздел “Показатели за проверка на резултатите от възпитателната работа в детската градина”. С тях се цели “да се установят обективно резултатите от възпитателната работа... и да се направи констатация за групата в началото и в края на учебната година”, (12, 302).

Отделно са посочени показатели по техническо възпитание. (12, 302)

Предложени са във вид на въпроси, които са общи за всички възрастови групи. Те не насочват към анализ на проявите на придобитите знания и умения, а само към коли-

чествено обединяване на децата от групата по степен на изпълнение на задачите. Същите не представляват система, защото не уточняват начина по който учителят да извърши проверка и оценка, и по който да получи достоверна информация за резултатите и развитието на децата.

Краткият анализ на Програма – Г, относно раздела за проверка на резултатите от възпитателната работа в детската градина, насочва към обобщението, че е установена необходимостта от диагностика (проверка) на резултатите от обучението в предучилищна възраст. За първи път в тази програма, се залагат елементи (показатели) с диагностична цел. Неясен остава въпросът: каква е технологията (начина) на диагностициране по която да се установят постигнатите резултати?

Направеното обобщение се отнася изцяло и за техническото възпитание.

В следващата програма – Д, (13) се доразвива идеята за проверка и оценка на резултатите от обучението. Показателите са по-конкретни, защото са диференцирани по възрастови групи.

По трудова и конструктивно-техническа дейност (13; 42, 66, 109, 163) също са предложени показатели за всяка възрастова група, но са обединени за трудовата и конструктивно-техническата дейности, поради различното структуриране на съдържанието в тази програма. Това затруд-

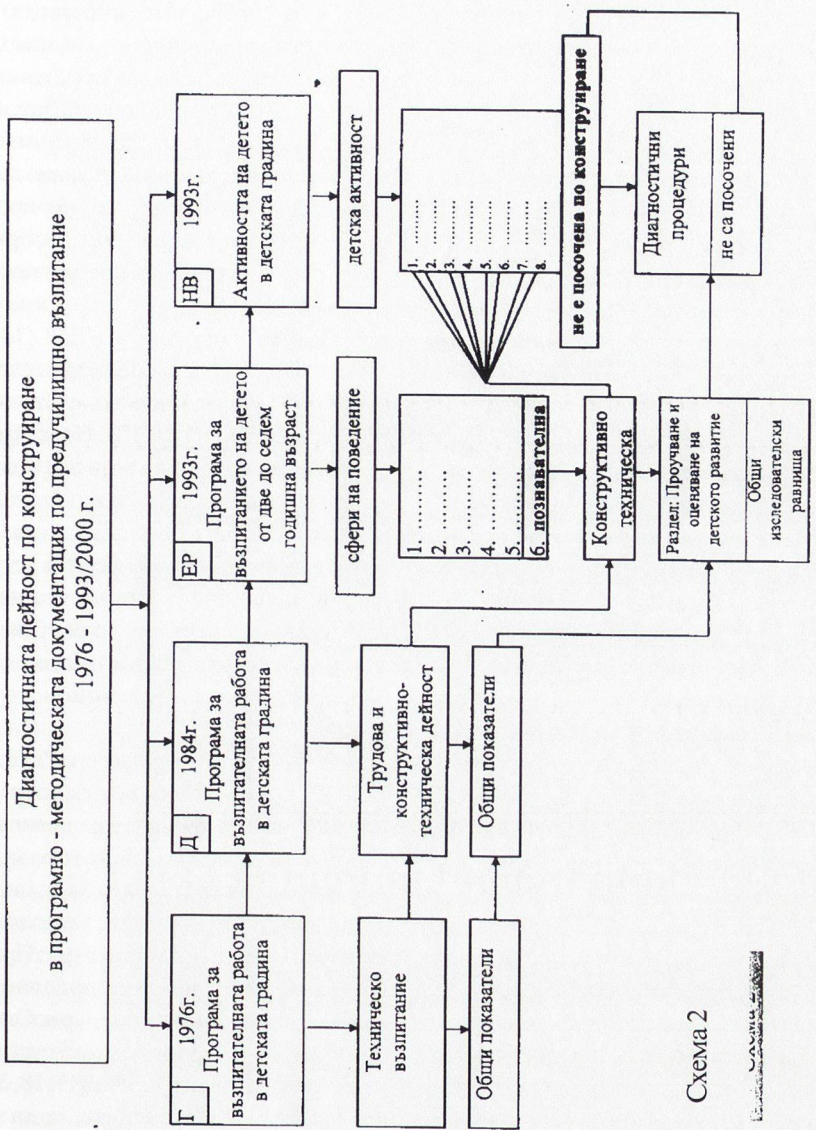

Схема 2

нява учителя да извежда от тях съдържание, което се отнася конкретно до конструирането. Продължава тенденцията при отчитането на показателите сравняването да е количествено по показаните резултати, а не качествено с което да се установяват качествени изменения в развитието на детето. Практикуваният подход за установяване на резултатите от обучението, а не за установяване на степента на развитие на детето, като следствие от обучението, пречи да се разбере по какъв начин да се организира тази функция на учителя. Липсват указания “как” да се установява степента на усвояване на знанията и уменията за конструиране и въз основа на резултатите получени от диагностичния процес да се стимулира развитието на специалните способности за конструиране и цялостното развитие на детето.

Предложената по това време “Комплексна методика за диагностика на училищната зрелост на 5–6-годишните деца за постъпване в I клас” (4, 197) има конкретна насоченост, но не подпомага решаването на този проблем.

Независимо от нерешените по това време проблеми и срещаните трудности по използването на диагностиката като метод за стимулиране развитието на детето, за оптимизиране на учебния процес и за усъвършенстване дейността на учителя, се забелязва стремеж да бъдат пред-

ложени по-ясни и научни начини за осъществяване на този процес.

През 1993 г. в методическата практика по предучилищно възпитание се въвеждат две алтернативни програми. Възможността за избор на програма по която да работи учителят (детската градина) осигурява динамика и гъвкавост на учебния процес, съобразен с държавните образователни изисквания и предпочитанията на децата.

Първата програма – ЕР (14), предлага на учителя специален раздел “Проучване и оценяване на детското развитие” (14, 113). Изведени са четири основополагащи изследователски равнища (самопознание; сензорни умения и познавателни способности; емоционално-волева регулация; специални умения) с уточнени сфери за изследване. Те са приложими към всички дейности включени в програмата в т. ч. и по конструиране.

В “Книга за учителя” (15, 145–152) са посочени показатели за диагностика на проявите на детето в сферите на изследователските равнища. В предложената в нея методика за диагностициране са систематизирани около 85 дидактични игри. Първи впечатление, че те се предлагат като диагностични процедури. Около десет са тези, които могат да се използват по конструиране (11, 18, 31, 46, 47, 59, 71). Останалите, за да се използват, трябва да се адаптират към спецификата му. С подобна задача

учителят трудно може да се справи. А как и какво точно се измерва с една игра? Между игрите не открихме никаква връзка, така че да говорим за система от игри за диагностициране на уменията по конструиране.

Независимо от тази неяснота, целта на диагностичната дейност вече е насочена към установяване степената на развитие чрез “качествен анализ на извършваните от детето действия” (15, 186).

В Програма – ЕР, се предлага нов подход в процеса на установяване на детското развитие, но не се предлага как и с каква система да се осигури едновременно развитието на детето и ефективността на този процес.

От анализа на раздела “Проучване и оценяване на детското развитие” в програма – ЕР, се налагат следните обобщения:

* За първи път се въвежда понятието “диагностика” в методическата документация и диагностичният процес се поставя на научни основи.

* Диагностиката на уменията за конструиране е на равнище на организацията на този процес, както при другите дейности.

* В предложената методика не се изяснява начина за диагностициране. Липсват идеи за предлагане на система за диагностика, като средство за диагностициране.

Втората програма – НВ, (1) структурно е разработена на основа-

та на различни активности на детето, проявявани във възпитателното взаимодействие и съдържа диагностични процедури към тях. Те са формулирани във вид на показатели. В “Книга за учителя”, (2) те са конкретизирани и за установяването им са предложени съответни методи, средства и инструментариум, но не се уточнява методическата технология на диагностичния процес.

Тази програма не съдържа самостоятелно направление за формиране и практикуване на специфичната за конструирането активност. По тази причина липсват конкретни показатели и съответни диагностични процедури. Тези основания възпрепятстват Програма – НВ да бъде анализирана от гледище на дейността конструиране и възможностите му за диагностициране на степента на детското развитие чрез тази дейност.

Новост, която отличава тази програма от анализирани преди нея, е уточняването на функциите на професионалния труд на учителя. Между посочените е и функцията “диагностициране и оценяване на даденостите, възможностите и постигнатото равнище на умствено, духовно, нравствено и социално развитие на детето”, (1, 6).

Безспорно стремежът на авторският колектив е да въведе сред учителите по-широко, всеобхватно и научно практикуване на диагностичната дейност. Предложението от тях вариант не посочва конкретна техно-

логия или система за диагностика на постигнатото равнище в развитието на детето, макар да уточнява, че диагностичните методи “могат да се модифицират съобразно с конкретната възраст и особеностите на децата, да се допълват с други и да се комбинират според условията” (2, 242).

В периода след 1993 г. в методическата практика в детските градини функционират три програми – Д, ЕР, НВ. За оптимизиране на различните структури на организацията на диагностичната дейност, МОНТ през 1996 г. ги подкрепя и допълва с “Насоки за диагностика на готовността на децата за училище” (3).

В тях се прави задълбочена и всеобхватна характеристика на развитието на детето преди постъпване в училище и се предлагат конкретно насочващи критерии и показатели, с вариантно приложими към тях диагностични методи и средства за определяне равнището на личностното развитие на детето. Те не разясняват достатъчно точно, ясно и подробно по какъв начин да се систематизират критериите и показателите с диагностичните методи и средства. Считаме че това е причина те да се интерпретират неточно.

Забележимо е, че насоките за диагностика на МОНТ, в по-голяма степен подкрепят диагностичния процес, предложен на предучилищния педагог в програма – ЕР, защото диагностичния инструментариум е разрабо-

тен по-близо до структурата на определените в нея образователни акценти на педагогическо взаимодействие.

Последната и най-нова програма “Пред прага на училището” (Програма за подготовката на 5–7-годишните деца за училище) (16), издадена през 2000 г. от голям авторски колектив (Йорд. Факирска, Ф. Даскалова, О. Занков, М. Колева, Т. Делчева, А. Ценов, Е. Христова), конкретно е насочена към подготовката на децата за училище и естествено подчинява процеса на диагностициране към готовността на 5-7 годишното дете за училище.

Независимо от специалното предназначение на тази програма, в нея за първи път конструирането се използва за диагностициране на подготовката на детето за училище. Предложени са точни и ясни критерии и показатели за измерване (16, 64–65). Извеждането на оценката, означаваша достигнатата степен на развитие на детето преди постъпване в училище, се извършва по посочена формула (16, 67) при спазване на определени изисквания и процедури (16, 95–99). И за тази програма се установи, че не разяснява технологията на диагностицирането, а липсата на примерно образователно съдържание, както такова е предложено за другите дейности, затруднява учителя при организирането и ръководенето на този процес.

Опитът да се направи задълбочена характеристика и сравнителен анализ на програмно-методическата документация по предучилищно възпитание за периода от първото издадено ръководство и до днес, относно включването, развитието и усъвършенстването на диагностиката в дейността – конструиране, като предпоставка за усъвършенстване на процеса за усвояване и приложение на познавателните и практическите действия на дейността и за стимулиране общото развитие на детето, насочва към следните изводи:

Общи изводи:

1. Диагностиката, като научно направление насочва развитието си към сферата на предучилищното възпитание значително късно, през 70-те години на ХХ в., макар да се споменава за необходимост от такава дейност много по-рано.

– В програмно-методическата документация от 1976 г. се правят конкретни опити за намиране на оптимален и ефективен начин за проверка и оценка на резултатите от възпитателно-образователната работа с децата по дейностите, организирани в целодневния режим.

– По-сериозни постижения тя бележи през последните години (1984, 1993, 2000), които способстват системното ѝ и научно разбиране и практикуване от педагозите в детската градина.

2. Диагностиката в предучилищна възраст е насочена предимно към готовността на децата за училище.

Ако диагностицирането на резултатите от обучението се извършва системно във всички възрастови групи, по всички дейности и от всички учители, то ще се изясни и оптимизира процеса в следните направления:

– за проследяване на резултатите от възпитанието и обучението на всяко дете още от началото на възрастовия период, а не както досега традиционно само в края на периода с цел постигане на по-високо равнище на готовност на децата за училище;

– за ранно откриване на индивидуалните детски способности и стимулиране на тяхното постепенно и качествено развитие и изява;

– за повишаване квалификацията на предучилищния педагог, чрез уверено и самостоятелно, системно и ежедневно приложение на диагностична дейност, както за оптимизиране на педагогическия процес, така и за използването ѝ с корекционна и прогностична цел.

3. Диагностичната дейност в сферата на предучилищното възпитание в по-голяма степен е обоснована теоретично и в по-малка степен – практически. Педагогическата диагностика все още не е предложила на предучилищните педагози диагностични средства, приложими към специфичните особености на раз-

нообразните детски дейности, по които да се определя равнището на резултатите от възпитателно-образователната подготовка на децата от предучилищна възраст.

Конкретни изводи:

1. Диагностиката на уменията за конструиране е на равнище диагностиката на другите дейности.

2. Конструирането, не се включва в дейностите по които се диагностицира подготовката на децата за училище, а като практическа и продуктивна дейност то благоприятства този процес.

3. Конструирането по-рядко е обект на диагностична дейност от предучилищните педагози. Разнообразните аспекти от проблематиката му откриват възможности за изследователски търсения и предложения.

4. Съществуват теоретични и методически основания за разработване на система за диагностика, като средство за диагностициране, удовлетворяващо методико-технологичната потребност на диагностичния процес.

Разкритите идеи за диагностика на резултатите от обучението по конструиране в програмно-методическата документация за предучилищно възпитание и направените общи и конкретни изводи за процеса на тях-

ното развитие, насочват към следните отговори на поставените въпроси (вж. стр. 51):

1. Да, диагностични процедури се прилагат, но те не уточняват достатъчно ясно технологията (как?) на приложение. Липсата на такива позволява те да се интерпретират в различна смислова насока, което води до неяснота в определянето на измерваните явления.

2. Трудно се разбира и установява какво точно измерват диагностичните процедури, защото всеки авторски колектив по своеобразен начин структурира компонентите за измерване (знания, качества, умения, действия...)

3. Предложените диагностични процедури не представляват система, защото са разграничени и формулирани по различни начини: като показатели или като въпроси. Те не представляват система, но могат да се разглеждат като системообразуващ елемент.

4. Донякъде, защото епизодичното приложение и съществуващата неяснота в технологията на диагностицирането, в по-малка степен има за цел да отчита въздействието си върху целия педагогически процес и в по-голяма – върху индивидуалното детско развитие, независимо от тяхната взаимозависимост.

ЛИТЕРАТУРА

1. Активността на детето в детската градина, програма, под. ред. Н. Витанова. С., Просвета, 1993.
2. Активността на детето в детската градина. Книга за учителя. С., Просвета, 1994.
3. *Батоева, Д.* Насоки за диагностика на готовността на децата за училище С., МОНТ, 1996.
4. Бижков, Г. Педагогическа диагностика. С., НП, 1988.
5. *Бижков, Г.* Проблеми на педагогическата диагностика. Народна просвета, 1983, № 6.
6. *Бижков, Г.* Теория и методика на диагностичните тестове. С., Просвета, 1992.
7. *Витанова, Н.* Практико-изследователската и диагностичната дейност в детската градина. С., 1991.
8. *Георгиева, Е., Е. Драголова.* Ръководство за диагностика на интелектуалното развитие на децата от предучилищна възраст. Маркос-2000, 1997.
9. *Петрова, Е.* Новите програми и усъвършенстването на педагогическия процес. Предуч. възпитание, 1994, № 10.
10. *Петрова, Е.* Непреходното и новото в развитието на предучилищната педагогика, Предуч. възпитание, 1998, № 4.
11. *Пиръв, Г. Д.* Психология и психодиагностика на интелигентността. С., НИ, 1985.
12. Програма за възпитателната работа в детската градина. С., НП, 1976.
13. Програма за възпитателната работа в детската градина. С., НП, 1985.
14. Програма за възпитание на детето от две до седем годишна възраст. С., 1993.
15. Програма за възпитание на детето от две до седем годишна възраст, Книга за учителя. С., 1994.
16. *Факирска, Й. и др.* Пред прага на училището (Програма за подготовката на 5–7-годишните деца за училище). С., Труд, 2000.
17. *Якиманска, И. С.* Развиващо обучение. С., НП, 1984.

TRADITIONS AND NOVELTIES
IN DIAGNOSING THE PROCESS
OF EDUCATION IN CONSTRUCTION

RADKA GAIDOVA

Summary

The general summary of traditions and experience in teaching children in preschool age and in determining a certain degree of development as a result of that process, reveals the progress that has been achieved in teacher's educational work nowadays.

In the 80 and 90-ies the enrichment of methodical conceptions for diagnosing both the psychophysiological and morphofunctional development of small children stimulates their recognition.

The whole process of conceiving and enriching those methodical conceptions from the very start of the preschool education until now is strictly described in the methodical documentation.

An analysis of comparison between old and new programs reveals on one hand the theoretical description of the diagnostic process and on the other – insufficiency of means of practical realization of this process.

Various aspects of diagnosing provide possibilities for making new studies especially in one of activities that is most preferred by the small children – namely the construction activity.

Both cognitive and productive essence of this activity reveals a new aspect that helps the process of diagnosing children's preschool development. The meaning of this new aspect represents a system for diagnosing a level of mastering a certain construction skills and knowledge.